

QADIMGI SHARQ DAVLATLARINING HARBIY SAN'ATI

Axunov Ilxomjon Ibragimovich

*Farg'ona davlat universiteti,
Harbiy ta'lim fakulteti o'qituvchisi*

Qadimgi Misrning harbiy san'ati. Qadimgi Misr davlati tarixi besh davrga bo'linadi: ilk qadimgi, Qadimgi, O'rta, Yangi va So'nggi podshohliklar davri. Har bir davrning harbiy tashkiloti o'z xususiyatlariga ega.

Ilk qadimgi davrning boshlanishi ichki Misr urushlariga chek qo'ygan, quyi va yuqori podshohliklarning birlashtirgan davr xisoblanadi. Qadimgi podshohlik m.a. XXVIII asrning boshlaridan to m.a. XXIII asrning o'rtalarigacha xukm surdi. Markazlashuv - dexqonchilikning rivojlanishini ta'minlagan sug'orish tizimining kengayishi va takomillashuvidek muxim xodisalarga olib keldi. Xunarmandchilik rivojlandi, butun boshli xunarmandchilik ustaxonalari ochilib, ularda qurol-yarog'lar xam tayyorlana boshlandi. Savdo-sotiq kengaydi, bu o'z navbatida kemasozlikning rivojlanishiga olib keldi.

Yuqori xokimiyat fir'avnlarga tegishli bo'lib, u qo'shin va otryadlarning boshliqlarini tayinlagan. Qadimgi podshohlik davri xujjatlarida «qurol uyi» - o'ziga xos harbiy tashkilot esga olinib, u qurol-yarog' tayyorlash, kemalar qurish, qo'shin ta'minoti va mudofaa inshootlarini qurish bilan shug'ullangan.

Jangchilar fir'avn, okruglar va ibodatxonalar xo'jayinlarining xizmatida bo'lganlar. O'z xizmatlari uchun ularga er berilib, bu erlarda qullar ishlatilgan. Qo'shin harbiy joylashuv shaklida tashkil etilgan bo'lib, davlatning markazida va dushman bostirib kelishi xavfi bor yo'nalishlarda joylashtirilgan.

Qadimgi podshohliklarning jangchilari quyidagi qurol-yarog'larga ega bo'lganlar: toshdan yasalgan to'qmoqlar, kamon, misdan tayyorlangan jangovar boltalar, uchlari toshdan yasalgan nayzalar, toshdan yoki misdan yasalgan jangovar xanjarlar. Ximoya quroli sifatida jangchilar teri bilan qoplangan yog'och qalqonlardan foydalanganlar.

Qo'shin otryadlardan tashkil topgan. Jangchilar jangovar tayyorgarlik bilan shug'ullanganlar, bu mashg'ulotlarni harbiy ta'limning maxsus boshlig'i olib borgan. Qadimgi podshohlik davridayoq misrliklar sherenga tartibini qo'llaganlar. Safdagi xamma jangchilar bir xil qurollarga ega bo'lganlar.

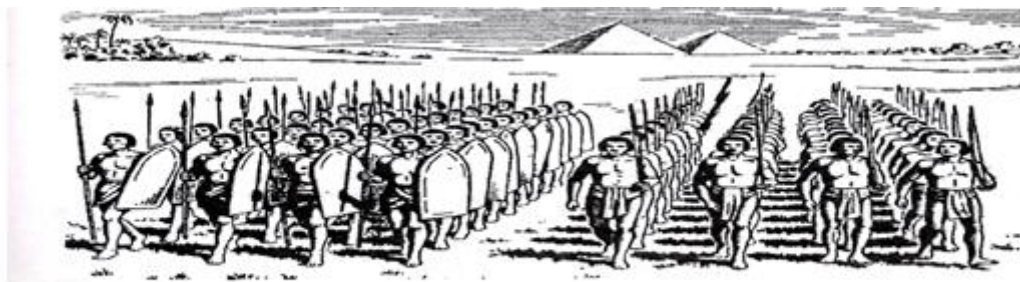
Qadimgi podshohlik davridagi qal'alar turli xil shaklda qurilgan (aylana, oval, to'rtburchak). Ayrim xollarda qal'a devorlari, ustida maydonchaga ega bo'lgan kesik konus shaklidagi aylana minoralar bilan mustaxkamlangan.

Qal'alarni shturm qilishda misrliklar shturmchi narvonlardan foydalanganlar. Qal'a devorlarini buzib, u erda raxna xosil qilish katta lomlar yordamida amalga oshirilgan. SHunday qilib, keyinchalik qal'alarni shturm qilish texnikasi va usuli joriy qilindi.

Misrliklarning kemalari eshkakli bo'lgan, ammo elkanlar bilan jixozlangan. Xar bir kemada boshliqning qo'l ostida doimiy komanda bo'lgan. Kema otryadlarini flot boshlig'i boshqargan.

O'rta podsholik (m.a. XXI asrning o'rtalaridan m.a. XVIII asrlargacha) - Qadimgi Misrning gullab yashnagan davri bo'lgan. Xunarmandchilikning rivojlanishi bilan ish qurollarini ishlab chiqarish ko'paydi, qurol-yarog'lar takomillashdi. Ichki va tashqi savdo rivojlandi.

O'rta podsholik davrida misrlik jangchilarning qurol-yarog'lari takomillashdi chunki bu vaqtda temirga ishlov berish progressiv rivojlanib ketdi. Nayzalar va kamon o'qlarining uchlari bronzadan tayyorlana boshlandi. Zarba beruvchi qurol avvalgidek qolaverdi. Uloqtiriladigan qurol sifatida nayzalar, bumerang, tosh uloqtiradigan palaxmonlar, kamonlar qo'llanilgan. YAngi namunadagi murakkablashgan kamon joriy qilinib, uning otish uzoqligi va nishonga urish aniqligi oshdi. Kamondan nishonni aniq urish uzoqligi 150-180 m ga etdi.



Misr jangchilarining ikkita otryadi

Qo'shinni tashkil etish xam takomillashdi. Bo'linmalarda jangchilarning soni belgilandi, ular 6, 40, 60, 100, 400, 600 jangchini tashkil etdi. Otryadlarda jangchilarning soni 2, 3, 10 minggacha etkazildi. Bir xil qurollar bilan qurollangan -nayzachilar va kamonchilar bo'linmalari joriy qilinib, ular kolonnalarda xarakatlanish uchun front bo'ylab (eniga) to'rt qator va uzunligi bo'yicha (bo'yiga) o'n sherengali tartibda saflanganlar.

Miloddan avvalgi XVIII asrda Misrga Osiyolik qabilalar - giksoslar xujum qildilar, ular davlatni m.a. XVI asrgacha o'z qo'l ostilarida ushlab turdilar. Misrliklar ulardan jangovar aravalarni yasash va qo'llashni o'rgandilar.

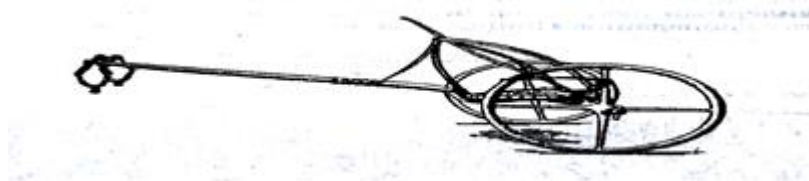
YAngi podsholik davri (m.a. XVI-XI asrlar) Misr davlatining gullab yashnagan davri bo'lib xarakterlandi. Bu vaqtda bronza keng qo'llanila boshlandi, temirdan yasalgan birinchi buyumlar joriy qilindi, to'quv stanogi va omochlarning tuzilishi takomillashdi, g'ildirakli aravalar keng qo'llanildi, shishasozlik rivojlandi.

Bu davrda Misrda kasta tuzumi uzil-kesil shakllandi. Harbiy kasta xizmatga chaqirilgan kishining yoshi va xizmatni olib borishi bo'yicha ikki guruxga bo'lindi va ular kiyim boshlari bilan farq qilganlar.

Jangchilarning katta qismi qilichlar bilan qurollandi, jangda kamonlar katta rol o'ynadi. Ximoya qurollari yaxshilandi: jangchi qalqondan tashqari, bronza plastinkalar qotirilgan, teridan yasalgan sovutlarga ega bo'ldi. Armiyada jangovar aravalar muxim rol o'ynadi.

Misr armiyasida ma'lum tartiblarda qurilgan piyodalar bosh kuchni tashkil etdi. Bir xil turdagi qurollar joriy qilinganidan keyin piyodalar kamonchilardan, palaxmonchilardan, nayzachilardan va qilichlar bilan qurollangan jangchilardan tashkil topdi.

YUrishlar davomida misrlik jangchilar bir nechta otryadlarga bo'linib, kolonna-kolonna bo'lib xarakatlanganlar. Doimo qo'shindan oldinga razvedka jo'natilgan. To'xtash joylarida misrliklar qalqonlardan mustaxkamlangan lager yaratganlar, shaxarlarni shturm qilishda ular toshbaqa nomini olgan tartib (jangchini tepadan ximoya qiluvchi qalqonlardan yaratilgan ayvoncha), taranlar va shturmchi narvonlarni qo'llaganlar.



Misrliklarning jangovar aravasi

Qo'shinning ta'minoti uchun maxsus ma'muriyat mas'ul bo'lgan. Oziq-ovqatlar omborlardan ma'lum me'yorlar bo'yicha berilgan. Qurol-yarog'larni yasash va ta'mirlash ustaxonalari joriy qilingan.

YAngi podsholik davrida qudratli Misr davlatining tashkilotchisi bo'lib, Falastin va Suriyaga bosqinchilik yurishlarini amalga oshirgan va Dajlagacha etib borgan fir'avn Tutmos I xisoblanadi (m.a. XVI asrning ikkinchi yarmi). Misrning bosqinchiligi fir'avn Tutmos III (m.a. 1525-1491 y.) davrida keng quloq yoydi, u Falastin va Suriyaga 19 yil davomida 17 ta yurishni amalga oshirdi. Bu yurishlar davomida misrliklar 100 ta shaxarni egalladilar, Falastin va Suriyani o'zlariga birlashtirdilar va Old Osiyoning markaziy qismlariga yorib kirdilar.

Tutmos III avvaldan rejalar tuzib, keyin o'sha reja bo'yicha xujumlarni amalga oshirgan tarixdagi birinchi sarkadadir. U maqsadga erishish uchun qat'iylik va shijoat bilan xarakat qilgan, o'z kuchlarining tarqalib ketishiga yo'l qo'ymagan, dushmanning asosiy ob'ektlariga markazlashgan zarbalar bergan.

Safar tartibi xam, jangovar tartiblar xam uch qismga bo'linib, ular o'zlarining ma'lum vazifalariga ega bo'lganlar.

Misr fir'avnlarning keyingi harbiy yurishlari, Kichik Osiyoning markaziy qismida jangari tog' qabilalarining birlashishi natijasida m.a. XVIII asrda tashkil topgan Xett davlatining qattiq qarshiligiga uchradi. Misrliklarning xettlar bilan kurashlari uzoq davom etish tusini oldi.

Ramses II (m.a. 1317-1251 y.) xukmronligi davrining boshlanish vaqtida misrliklar Suriyadan xettlar tomonidan siqib chiqarib tashlandi.

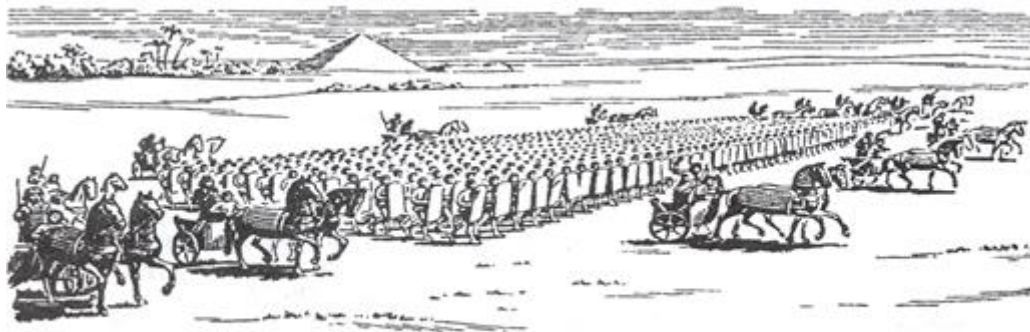
Misr bilan urush xarakatlarini olib borish uchun xettlar podshosi Mutavalli o'sha vaqtning yirik 20 minglik armiyasini yig'di, uning asosini 2,5 minglik jangovar aravalar

otryadi tashkil etdi. Jangda ishtirok etgan bunday ko'p jangovar aravalar sonini xali tarix bilmagan edi.

Xetlar bilan urush uchun Ramses II xam katta kuch to'pladi. Misr qo'shinlari safiga Nubiyadan og'dirib olingan yollanganlar va xatto Sardiniyaliklar (shardenlar) kiritildi. Butun qo'shinni u xudolarning nomlarini olgan to'rtta otryadga bo'ldi: Amon, Ra, Ptax, va Sutex. Xetlar bilan qat'iy jang Suriyaning Kadesh shaxri yaqinida m.a. 1312 yilda bo'lib o'tdi. SHiddatli jang natijasida maydonda misrliklarning qo'llari baland keldi, lekin Kadesh egallanmadi.

Ptax otryadining jangovar tartibi bizgacha saqlanib kelgan, u uchta chiziqqa ega bo'lgan: birinchi va uchinchi chiziqlar jangovar aravalardan tashkil topdi, ikkinchi chiziq 10 sherengada saflangan piyodalar tomonidan egallangan, jangovar tartibning o'ng qanoti jangovar aravalar otryadi bilan ta'minlangan. Bu harbiy san'at tarixida ma'lum bo'lgan, piyodalar va jangovar aravalar tartib bilan joylashtirilgan birinchi jangovar tartibi edi.

Ramses III (m.a. 1204-1173 y.) xukmronligi davrida misr qo'shinlari qayta tashkil etildi. Piyodalar va jangovar aravalar otryadlarida xizmatni olib borish belgilab berildi va chet elliklardan yollanganlar otryadlari tashkil etildi. Intizom mustaxkamlandi, boshliqlar safining talabchanligi oshdi va shu bilan birga jangchilarni urib jazolash bekor qilindi.



Misrliklarning Ptax jangovar otryadi jangda

«Dengiz xalqlari» bilan kurashish uchun misrliklar kuchli flot yaratdilar, flot jangda quruqlikdagi qo'shinlar otryadlari bilan xamkorlik qildi va katta yurishlar davomida dengiz kommunikatsiyalari mudofaasini ishonchli ta'minladi.

Keyingi podsholik davrida (m.a. XI-VIII asrlar) Misr chet elliklar sulolasi zulmi ostida bo'ldi, keyinchalik esa Sais sulolasi maydonga keldi (m.a. VII-VI asrlar). Bu vaqtda davlatning mudofaa qudrati ancha mustaxkamlandi.

Umuman shuni ta'kidlash kerakki, Qadimgi Misr urushlarida harbiy san'at joriy etildi, uning yutuqlari bilan Misr fir'avnlari yollanib xizmat qilgan greklar m.a. VII asrdayoq tanishdilar. Bu urushlarda piyodalarning bir nechta turlari paydo bo'ldi - kamonchilar, nayzachilar, palaxmonchilar va boshqalar, xamda yangi qo'shin turi - otliqlardan keyin joriy qilingan jangovar aravalar maydonga kirib keldi.

Misrliklar aloxida qal'alar yoki istexkomlar tizimi ko'rinishidagi mudofaa inshootlarini qurishni bilganlar. Qal'alar shturm yoki o'rab olish yo'li bilan ishg'ol etilgan.

Qadimgi Mesopotamiyaning harbiy san'ati. Miloddan avvalgi uchinchi ming yillikning birinchi choragida janubiy Mesopotamiyada (Frot va Dajla daryolari oralig'i) tarixda SHumer nomi bilan ma'lum bo'lgan bir nechta qadimgi shaxar-davlatlar bo'lgan. SHumerlik jangchilarning qurol-yarog'lari uchi misdan yasalgan kalta nayzalar va uzun sopli mis boltachalardan iborat bo'lgan. Bundan tashqari mis xanjarlar va tosh to'qmoqlar ham bo'lgan. Ximoya quroli sifatida shumerlik jangchi mis qalpoqqa, mis plastinkalar bilan qoplangan jundan to'qilgan kiyim va teridan yasalib mis bilan qoplangan qalqonga ega bo'lgan. SHumer harbiy bo'linmalariga jangovar tartib ma'lum bo'lgan. Safning birinchi sherengasidagi jangchilar katta qalqonlarni olib yurgan, xar bir qalqon bir nechta odamni to'sib turgan.

Jang olib borish uchun to'rtta yovvoyi eshak (qo'lga o'rgatilgan yovvoyi xachir) qo'shilgan to'rt g'ildirakli jangovar aravalar qo'llanilgan. Jangovar aravalar ekipaji uloqtiriluvchi nayzalar bilan qurollangan ikki kishidan-aravakash va jangchidan tashkil topgan, zaxira nayzalar jangovar aravaning old qismiga o'rnatilgan nayzadonning ichida bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ortiqovich, U. A., Ibragimovich, A. I., & Xoshimovich, A. B. (2022). MAKEDONIYALIK ISKANDARNING HINDISTONGA QILGAN YURISHI. Journal of new century innovations, 16(2), 12-14.
2. Ibragimovich, A. I., Murotjon o'g'li, T. B., & Valijon o'g, T. T. U. (2022). HARBIY XIZMATGA TAYYORLASH VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 968-974.
3. Ахуннов, И. И. (2022). ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МЕТОДОЛОГИК НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. ИJODKOR О'QITUVЧИ, 2(23), 204-210.
4. Мамажонов, Р. А., & Ахуннов, И. И. (2020). ҲАРБИЙ-ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИДА БАДИИЙ АДАБИЁТ, КИНО, ТЕАТР ВА ТАСВИРИЙ САНЪАТНИНГ АҲАМИЯТИ. Интернаука, (22-3), 64-66.
5. Ilkhom, A., Rakhmiddin, M., Ugli, K., Nurmukhammad, K., Ugli, K., & Kuyoshbek, Y. (2021). Factors of Educating Young People in the Spirit of Patriotism. International Journal of Human Computing Studies, 3(4), 10-12.
6. Ortiqovich, U. A., Ibragimovich, A. I., & Xoshimovich, A. B. (2022). MAKEDONIYALIK ISKANDARNING HINDISTONGA QILGAN YURISHI. Journal of new century innovations, 16(2), 12-14.
7. Ortiqovich, U. A., Ibragimovich, A. I., & Xoshimovich, A. B. (2022). MAKEDONIYALIK ISKANDARNING HINDISTONGA QILGAN YURISHI. Journal of new century innovations, 16(2), 12-14.

8. Ibragimovich, A. I., Murotjon o'g'li, T. B., & Valijon o'g, T. T. U. (2022). HARBIY XIZMATGA TAYYORLASH VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 968-974.
9. Ахунов, И. И. (2022). ҲАРБИЙ ВАТАНПАРВАРЛИК ТАРБИЯСИНИНГ МЕТОДОЛОГИК НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ. ИJODKOR O'QITUVCHI, 2(23), 204-210.
10. Ibragimovich, A. I., Murotjon o'g'li, T. B., & Valijon o'g, T. T. U. (2022). HARBIY XIZMATGA TAYYORLASH VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 968-974.
11. Ibragimovich, A. I., Murotjon o'g'li, T. B., & Valijon o'g, T. T. U. (2022). HARBIY XIZMATGA TAYYORLASH VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 1(12), 968-974.
12. Ortikovich, U. A., Mirxokimovich, T. A., Xoshimovich, A. B., & Ibragimovich, A. I. (2022). СЛУЖЕНИЕ СТРАНЕ–СВЯТОЙ ДОЛГ. ИJODKOR O'QITUVCHI, 2(19), 606-608.
13. Мамадалимов, А. Х., Мамажонов, Р. А., Тошпулатов, А. М., & Ахунов, И. И. (2023). ОСНОВНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВОЕННО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧАЩИХСЯ МОЛОДЕЖИ. SCIENTIFIC APPROACH TO THE MODERN EDUCATION SYSTEM, 2(14), 255-260.
14. Ibragimovich, A. I., Murotjonogly, T. B., & Valijonogly, T. T. U. (2022). PREPARATION FOR MILITARY SERVICE AND PATRIOTIC EDUCATION. JOURNAL OF INTERDISCIPLINARY INNOVATIONS AND RESEARCH IN UZBEKISTAN, 1(12), 968-974.
15. Artikovich, U. A., Ibragimovich, A. I., & Khoshimovich, A. B. (2022). THE CAMPAIGN OF ALEXANDER THE MACEDONIAN TO INDIA. Journal of New Century Innovation, 16(2), 12-14.
16. Ibragimovich, A. I., Mirhokimovich, T. A., & Halilovich, M. S. (2023). EDUCATION OF THE YOUNGER GENERATION IN THE SPIRIT OF SPIRITUALITY AND PATRIOTISM IN THE ERA OF AMIR TEMUR AND THE TIMURIDS. THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY, 1(6), 160-168.
17. Olimzhonovich, U. I., Mirkhokimovich, T. A., & Ibragimovich, A. I. (2022). OUR COMMUNITY IS THE PURCHASE OF OUR FREE AND PROSPEROUS LIFE. CREATIVE TEACHER, 2(24), 244-253.
18. Ortikovich, U. A., Mirkhokimovich, T. A., Khoshimovich, A. B., & Ibragimovich, A. I. (2022). SERVICE TO THE COUNTRY-HOLY DUTY. CREATIVE TEACHER, 2(19), 606-608.
19. Ахунов, И. И., Тошполатов, А. М., Узаков, А. А., & Убайдуллаев, С. С. (2023). ВОСПИТАНИЕ ПОДРАСТАЮЩЕГО ПОКОЛЕНИЯ В ДУХЕ ДУХОВНОСТИ И ПАТРИОТИЗМА В ЭПОХУ АМИРА ТЕМУРА И ТИМУРИДОВ. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(7), 1011-1016.
20. Saydaliyevich, U. S., Ibragimovich, A. I., Mirhokimovich, T. A., & Ortiqovich, U. A. (2023). AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA YOSH AVLODNI MA'NAVIY-AXLOQIY VA VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. ИJODKOR O'QITUVCHI, 3(26), 303-311.

Xoshimovich, A. B., Musajonovich, X., & Ibragimovich, A. I. (2022). About 5 Initiatives Approved by the President. Zien Journal of Social Sciences an